

ЗМІСТ

ВСТУП	6
ГЛАВА 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО БІЗНЕСУ	8
1.1. Знання як основа інтелектуального бізнесу і об'єкт управління.....	8
1.2. Суть та етапи управління знаннями.....	12
1.3. Інтелектуально-орієнтоване підприємництво.....	21
1.4. Сутність інтелектуального бізнесу.....	25
1.5. Характеристика суб'єктів і об'єктів інтелектуального бізнесу.....	27
1.6. Історія та перспективи розвитку інтелектуального бізнесу.....	30
<i>Контрольні питання</i>	37
ГЛАВА 2. ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА ПРОДУКЦІЯ: СУТНІСТЬ І ОСОБЛИВОСТІ СТВОРЕННЯ	37
2.1. Сутність інтелектуальної продукції.....	37
2.2. Види інтелектуальної продукції.....	39
2.3. Особливості створення інтелектуальної продукції.....	47
<i>Контрольні питання</i>	53
ГЛАВА 3. НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ	53
3.1. Інтелектуальна власність.....	53
3.2. Нормативні акти в управлінні інтелектуальним бізнесом.....	57
3.3. Організаційне забезпечення нормативно-правового супроводження.....	59
<i>Контрольні питання</i>	68
ГЛАВА 4. ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИЙ КАПІТАЛ ЯК ОСНОВНИЙ РЕСУРС ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО БІЗНЕСУ	68
4.1. Сутність інтелектуального капіталу.....	68
4.2. Характеристика основних складових інтелектуального капіталу.....	71

4.3. Функції інтелектуального капіталу.....	78
<i>Контрольні питання</i>	82

ГЛАВА 5. УПРАВЛІННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМ БІЗНЕСОМ	83
5.1. Управління інтелектуальним капіталом.....	83
5.2. Управління інтелектуальною власністю.....	104
5.3. Управління інтелектуальним потенціалом.....	120
5.4. Організація інтелектуального бізнесу.....	136
5.5. Фінансування інтелектуального бізнесу.....	161
5.6. Ціноутворення в інтелектуальному бізнесі.....	164
<i>Контрольні питання</i>	173

ГЛАВА 6. МОТИВАЦІЯ ВИРОБНИКІВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИХ ПРОДУКТІВ	174
6.1. Стимулювання інтелектуальної діяльності персоналу.....	174
6.2. Система мотивації праці.....	178
6.3. Мотиваційний механізм формування інтелектуального капіталу та потенціалу.....	182
<i>Контрольні питання</i>	189

ГЛАВА 7. ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЛЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО БІЗНЕСУ	190
7.1. Інформація як основний ресурс інтелектуального бізнесу.....	190
7.2. Інформаційна стратегія суб'єктів інтелектуального бізнесу.....	198
7.3. Інформаційний інструментарій для інтелектуального бізнесу.....	200
7.4. Автоматизація окремих процесів інтелектуального бізнесу.....	205
7.5. Організація трансферу інтелектуальних технологій.....	212
7.6. Документальне оформлення створення і реалізації інтелектуальної продукції.....	216
<i>Контрольні питання</i>	226

ГЛАВА 8. РИЗИКИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО БІЗНЕСУ ...	227
8.1. Ризики та загрози в інтелектуальному бізнесі.....	227
8.2. Необхідність вартісної оцінки прав на об'єкти	

інтелектуальної власності.....	235
<i>Контрольні питання.....</i>	<i>239</i>

ТЕМА 9. ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО БІЗНЕСУ.....	240
9.1. Поняття економічної безпеки у сфері інтелектуального бізнесу. Інформаційна безпека.....	240
9.2. Система економічної безпеки інтелектуального бізнесу...	249
9.3. Методи оцінки економічної безпеки інтелектуального бізнесу.....	253
<i>Контрольні питання.....</i>	<i>259</i>

ТЕМА 10. ВІРТУАЛІЗАЦІЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО

БІЗНЕСУ.....	259
10.1. Інтернет-технології в інтелектуальному бізнесі.....	259
10.2. Віртуалізація бізнесу. Електронна комерція.....	264
10.3. Застосування хмарних сервісів в інтелектуальному бізнесі.....	269
<i>Контрольні питання.....</i>	<i>272</i>

ГЛАВА 11. МОДЕЛЮВАННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО

БІЗНЕСУ.....	273
11.1. Інтелектуальний аналіз даних.....	273
11.2. Побудова бізнес-моделей.....	280
11.3. Формування моделей комерціалізація інтелектуальних продуктів.....	287
<i>Контрольні питання.....</i>	<i>290</i>

<i>Додатки.....</i>	<i>292</i>
<i>Список використаної та рекомендованої літератури.....</i>	<i>313</i>

ВСТУП

Світова економіка переходить на якісно новий рівень (постіндустріальний етап) свого розвитку, оскільки забезпечення конкурентоспроможності національних економік все більше залежить від такого нематеріального фактору як знання, а також здатності до його накопичення та використання разом із природними та матеріальними ресурсами для створення економічних благ. Знання насичені види економічної діяльності у провідних країнах стають основним показником рівня розвитку, там активно відбувається процес трансферу технологій, зокрема завдяки патентній системі

Саме така позиція багатьох держав сприяла пріоритетному розвитку в них інтелектуального бізнесу, який використовує інтелектуальну працю для створення інтелектуальних продуктів (баз даних, комп'ютерних програм) і надання інтелектуальних послуг (консалтингових, аудиторських, інформаційних тощо). Сучасний напрям розвитку економіки зумовлює, зокрема, домінування використання інформаційно-комунікаційних технологій у процесі генерації, розповсюдження та обміну знаннями, їх застосування у матеріальному виробництві. За даними досліджень, закордонні компанії створюють відповідні служби з управління знаннями та нематеріальними активами, які займаються створенням і придбанням баз даних, організацією локальних мереж, забезпеченням комп'ютерною технікою, інформаційними технологіями та інформацією. Відзначається прискорення розробки та впровадження інформаційно-комунікаційних технологій в усі сфери суспільного життя.

Світову тенденцію стосовно розвитку інтелектуального бізнесу потрібно враховувати під час визначення подальших перспектив вітчизняної економіки, що потребує відповідної реакції освітньої сфери, а саме підготовки фахівців для цього напрямку економічної діяльності.

Інтелектуальний бізнес, основною діяльністю якого є інтелектуальна, головними ресурсами – знання та досвід персоналу, продукцією – інтелектуальний продукт і інтелектуальна послуга, має певні особливості щодо його організації і управління.

Мета даного підручника – забезпечити набуття теоретичних знань і практичних навичок формування та управління інтелектуальним бізнесом, економічного обґрунтування напрямків його розвитку та забезпечення успішного функціонування.

У підручнику висвітлено основні теоретико-методичні засади інтелектуального бізнесу як специфічного формату бізнесової діяльності; розкрито сутність та специфіку інтелектуальних продуктів; надані методичні підходи для управління інтелектуальним бізнесом та його інформаційного забезпечення, мотивації інтелектуальних працівників, моделювання інтелектуального бізнесу, визначення ризиків його здійснення та організації економічної безпеки, використання інформаційно-комунікаційних технологій для віртуалізації інтелектуального бізнесу, визначення політики ціноутворення та джерел фінансування, просування та комерціалізації інтелектуальних продуктів.

Книга розрахована на широке коло читачів: викладачів і студентів вищих навчальних закладів; керівників і фахівців підприємств, підприємців, які зацікавлені у створенні та розвитку інтелектуального бізнесу.

Автор щиро дякує шановним рецензентам за підтримку і допомогу.

ГЛАВА 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО БІЗНЕСУ

1. Знання як основа інтелектуального бізнесу і об'єкт управління
2. Суть та етапи управління знаннями
3. Інтелектуально-орієнтоване підприємництво
4. Сутність інтелектуального бізнесу
5. Характеристика суб'єктів і об'єктів інтелектуального бізнесу
6. Історія та перспективи розвитку інтелектуального бізнесу

1. Знання як основа інтелектуального бізнесу і об'єкт управління

Сучасний етап розвитку світової економіки – перехід до пріоритету наукомісткого виробництва, в основі якого лежить широке використання інтелектуального капіталу; до економіки, заснованої на знаннях, значення яких стає вагомим, ніж інших факторів виробництва.

Саме така позиція багатьох держав сприяла пріоритетному розвитку в них інформаційного виробництва, дозволила забезпечити значно вищий рівень економічного та соціального розвитку порівняно з іншими країнами. Дану тенденцію потрібно враховувати під час визначення подальших перспектив вітчизняної економіки, а саме через усвідомлення необхідності переходу України до економіки, заснованої на знаннях, для забезпечення її конкурентоспроможності.

Економіка, заснована на знаннях, – економіка, розвиток якої стимулюється знаннями, що стають основою матеріального виробництва завдяки постійній розробці та впровадженню інновацій, основою яких є інформаційні ресурси, продукти, послуги, технології та комунікації.

Дослідники сучасних трансформаційних процесів в економічній сфері відзначають такі характерні риси економіки, заснованої на знаннях: домінування у ВВП високотехнологічних видів економічної діяльності, значна частка у ВВП

високоінтелектуальних послуг, перетворення знань на самостійний фактор виробництва, підвищення ролі освіти в економіці, важливою умовою ефективного розвитку якої „стає безперервна освіта протягом усього життя”, активізація трансферу технологій, високі темпи зростання людського капіталу, зростання впливу науки на соціально-економічний розвиток країни, збільшення частки знаньової складової у продукції та послугах, розвиток інформаційної сфери й інтеграція її складових у всі напрями соціально-економічного розвитку країн, зміна уявлення про обмін, тобто даний процес передбачає не втрату, а додаткове здобуття знань, знання – основний ресурс нової економіки [1, с. 310].

Згідно зі твердженням П. Друкера, **знання** – це здатність людини застосовувати інформацію до конкретної роботи [2, с. 117].

Знання утворюються та накопичуються внаслідок діяльності людини та завдяки новим потокам інформації.

Виробництво, накопичення та широке використання знань стають основою економіки, головним фактором економічного розвитку. Вони фактично «беруть участь» у створенні матеріальних продуктів, через втілення інновацій (як результатів, отриманих на основі інформації і знань) забезпечують, зокрема, оновлення та модернізацію технічних засобів, вдосконалення управлінських та освітянських процесів.

Для суб'єкта господарювання важлива не тільки наявність знань у персоналу, а і здатність працівників їх використовувати у своїй діяльності, забезпечуючи формування конкурентного статусу господарюючого суб'єкта.

Знання мають певні особливості, які потрібно враховувати для забезпечення ефективного управління ними:

- знання (про об'єкти, події, явища тощо) можуть передаватися необмежену кількість разів;
- людина, що передає знання, залишається їх власником;
- передача знань збільшує кількість їх власників.

Класифікація має суттєве значення для глибокого пізнання суті процесів і явищ. Вона дозволяє визначити місце кожного з них у системі соціально-економічних відносин та їх взаємозв'язки, характеризує внутрішню закономірність.

Потрібно усвідомлювати, що будь-яка класифікація є відносною, адже вона може уточнюватися або доповнюватися за результатами наукових досліджень, створюватися наново.

Класифікація знань дозволяє зрозуміти їх глибинну суть, що необхідно для створення дієвої системи управління ними, визначення можливих напрямів їх практичного використання.

Одна з найперших таких класифікацій належить Аристотелю, на якій базуються сучасні підходи розрізнення видів знань:

- знання про «факти», тобто «знаю що» *{know what}*;
- знання про принципи та закономірності функціонування і розвитку суспільства та природних явищ як результат широкого теоретичного пізнання, тобто «знаю чому» *{know why}*;
- знання для практичного застосування, фактично процедури, навички та вміння для здійснення різних видів діяльності, тобто «знаю як» *{know how}*;
- знання стосовно компетенцій конкретних виконавців або колективів, тобто «знаю, хто» *{know who}* [3, с. 15].

За способом формування знання можна поділити на такі типи:

- *грунтовні знання*, що формуються на основі систематизації великого обсягу попередніх знань, ретельного дослідження проблеми;
- *інтуїтивні знання*, що формуються як би раптово, на рівні відчуттів, без ретельного вивчення теоретичних і практичних матеріалів щодо процесів, явищ, подій і роздумів, використовується незначний обсяг явного знання.

За формою прояву знання розрізняють:

- *неявні*, що виявляються у досвіді, навичках, вміннях і звичках людини або групи людей;
- *явні*, що можуть бути легко представлені числовими даними, повідомленнями, розрахунками, графічними матеріалами тощо [3, с. 15].

Явні знання можна систематизувати, кодувати, використовувати для різних систем управління документами та формування баз даних.

Неявні знання мають різну природу. Частина їх може бути легко виявлена і використана в економічних процесах,

наприклад, через документування особливостей застосування вмінь працівників до виготовлення продуктів, здійснення процесів. Частина неявних знань може бути і залишатися прихованою, якщо людина не має бажання виявляти свої унікальні здібності, не відчуває потреби у їх виявленні для власної кар'єри і зацікавленості керівника (власника) суб'єкта господарювання у його знаннях.

За формою представлення знання можна поділити на:

- *формалізовані*, що представлені у технологіях, інструкціях, бізнес-планах, письмово оформлених пропозиціях;
- *не формалізовані*, до яких відносять відчуття, емоції, інтуїцію, ідеї.

За напрямом використання доцільно розрізняти знання:

- *теоретичні*, що представлені у фундаментальних теоріях, концепціях, принципах, гіпотезах, які можуть бути основою для розробки методик, правил, технологій тощо;
- *практичні*, що є результатом практичної діяльності та набутого досвіду і можуть бути викладені у правилах, передані як досвід; представлені у моделях, що використовуються у поточній роботі [4, 5].

Одним із завдань управління знаннями на підприємстві є трансформація неявних знань у явні, неформалізованих у формалізовані, що сприяє формуванню конкурентного статусу суб'єкта господарювання.

Інформація і знання з часом можуть застарівати, зміна умов організаційного середовища господарювання спричиняє потребу в додатковій інформації і знаннях. Необхідність застосування працівниками під час роботи актуалізованих знань зумовлює їх оновлення і доповнення, тому зростає значення безперервної освіти, завдяки якій людина отримує і оновлює знання протягом усього життя.

Знання – один з найбільш важливих ресурсів суб'єкта господарювання, тому воно повинно мати ефективну технологію для їх отримання, накопичення, зберігання і використання для створення конкурентних переваг.

Потужна база знань, якою володіють працівники і підприємство, використовується для створення нових знань, матеріалізація яких дозволить збільшити прибуток, а генерація

більш розвинених знань забезпечить підвищення вартості суб'єкта господарювання, збільшення імовірності появи нових ідей, активізації інноваційної діяльності. Завдяки наявності необхідних знань, господарюючі суб'єкти здатні ефективно координувати свої традиційні ресурси для підвищення ефективності діяльності, забезпечення конкурентоспроможності на ринку.

Конкурентна перевага, заснована на знаннях, є стійкою, тому що чим більше підприємство знає, тим потенційно більше вона може дізнатися. Крім того, знання, що отримані в результаті специфічного досвіду господарюючого суб'єкта, можуть бути унікальними, які важко імітувати. Конкуренти повинні володіти аналогічним досвідом для того, щоб отримати аналогічні знання, а значить вони обмежені у можливостях прискорити своє навчання, навіть використовуючи значні інвестиції. Слід ураховувати, що нові знання інтегруються з існуючими на підприємстві, для створення нових, більш значимих знань.

Знання є основою конкурентних переваг господарюючих суб'єктів, коли його більше, ніж у конкурентів за наявності у них обмежень для досягненні такого ж рівня знань. Саме тому господарюючі суб'єкти повинні постійно здійснювати моніторинг тих областей навчання, де потенційний конкурент може збільшити свої знання [6].

2. Суть та етапи управління знаннями

У 70-х роках минулого століття як науковці, так і менеджери різних компаній усвідомили значимість і необхідність управління знаннями, що зумовило появу нового напрямку менеджменту – управління знаннями, або менеджмент знань (Knowledge Management), а саме категорія «управління знаннями» запропонував американський дослідник Карл Вііг у 1986 р.

Країни світу використовують знання як стратегічний ресурс для розвитку економіки, а технології ефективного управління знаннями часто є предметом наукових досліджень.